

על תחומה של מלחמת מי מרום במלכי כנען

מאת

נ. ה. טור-סיני

ביהושע יא, א—ה מסופר על מלכי כנען, שיצאו להילחם בישראל ונועדו למלחמה "אל מי מרום":

"ויהי כשמע יבין מלך חצור וישלח אל יובב מלך מדון ואל מלך שמרון ואל מלך אכשף (ב) ואל המלכים אשר מצפון בהר ובערבה נגב כנרות ובשפלה ובנפות דור מִים (ג) הכנעני ממזרח ומים והאמרי והחתי והפרזי והיבוסי בהר והחוי תחת חרמון בארץ המצפה (ד) ויצאו הם וכל מחניהם עמם עם רב כחול אשר על שפת הים לרב וסוס ורכב רב מאד (ה) ויועדו כל המלכים האלה ויבאו ויחננו יחדו אל מי מרום להלחם עם ישראל".

אשר למלכים, שנזכרו כאן לפי עריהם בפס' א—יבין מלך חצור, יובב מלך מדון, מלך שמרון ומלך אכשף—הרי הם, ללא ספק, אותם המלכים, הנזכרים, זה על יד זה, ביהושע יב, יט—כ בסדר אחר: מלך מדון, מלך חצור, מלך שמרון מראון, מלך אכשף, ובהתאם לכך ודאי אין לקבל את זיהוי השם "שמרון", או "שמרון מראון", לפי הנחת חז"ל, במגילה א, א: "שמרון סימוניה", שהיא כדעת רבים (עי' הערתו של מ. נאור למקום בספרו "המקרא והארץ"), תל-סימוניה, שמונה ק"מ ממערב לנצרת וסמוך לנהלל. אין ספק, לדעתי, שיש להשוות לכך את שם הנוף ("הארץ") סִי־אם (נ"א שִׁם) סִי־מִרְוֶנָה, שנזכר אחרי גבל וארוד בכתובות אשורבניפל (עי' Assyrische Lesestücke, F. Delitzsch, מהד' 5, עמ' 50, שורה 35).

לפי זה "שמרון" מכאן ו"שמרון מראון" מכאן הם שני נסיונות לכתובת שם, שצורתו המקורית, לפי הכתובות, היתה בקירוב "שמש מרון", ויש מקום לבירור נוסף.

ואילו לגבי המלחמה עצמה והרדיפה אחרי המלכים האלה, שבהכרח היתה רדיפה לתוך תחומי מלכותם, צוין בתיאור המקראי: "ו"ז ויבא יהושע וכל עם המלחמה עמו עליהם על מי מרום פתאם ויפלו בהם (ח) ויתנם ה' ביד ישראל ויכום וירדפום עד צידון רבה ועד משרפות מִים ועד בקעת מצפה מזרחתה ויכם עד בלתי השאיר להם שריד". ועי' עוד בהמשך על יהושע יג, ו.

בתיאור זה באה "צידון רבה" כמונח כולל במקום "המלכים אשר מצפון בהר ובערבה", ואולם במקום המשכו של התיאור הברור, שבראשית הדברים, בא כאן הביטוי "ועד משרפות מים ועד בקעת מצפה מזרחה". הקדמונים לא מצאו, כמובן, פירוש של ממש לביטוי הקשה "ועד משרפות מים", ואין ערך לא לשינויי הכתיב שבתרגומים היווניים הקדומים ולא לפירוש זה, שגם רש"י וגם רד"ק מביאים אותו על יסוד התרגום הארמי "חרצי ימא" או "חרצי ימא" (כך בדפוס רד"ק), לאמור: "שעושין חריצין ומי הים יוצאין לתוכן ונשרפין מחום השמש ונעשין מלח" וכדומה. אין שורפים מים, ואין ביטוי כזה — "משרפות מים" — אפשרי כלל.

לעומת זאת השתדלו החוקרים החדשים למצוא במלת "משרפות" שם מקום, ורובם הסכימו לדעה, שהכוונה (עי' בספרו הנ"ל של מ. נאור) למקום, שבו נשמרו השמות חירבת-אל-משירפה ועין-אל-משירפה, "מקום יישוב מתקופת הברונזה והברזל לרגלי ראש-הנקרה, 18 ק"מ צפונית לעכו".

ואולם הביטוי "עד משרפות מים" מקביל לביטוי הבא מיד אחריו "ועד בקעת מצפה מזרחה", ועל כן הצביעו רבים על האפשרות לגרסו בשינוי ניקוד, היינו, במקום "משרפות" מים: ... מים. והנחה זו מתאמת, אם נשים לב לכך, שמלה זו, "מים", באה כך גם בראשית הדברים, בפס' ב, ועי' על כך בסמוך. אך כשם שלא נאמר כאן "ועד מצפה מזרחה", אלא "ועד בקעת מצפה מזרחה", כן גם "עד משרפות (מים)" לא שם מקום כמלה אחת הוא, אלא צירוף שבסמיכות של שם מקום עם ביטוי שכנגד "בקעת". ומכאן, שהאותיות "מ ש ר", שבצירוף "משרפות" מלה לחוד הן שקריאתן "מֶשר", כלומר "עד מישור פות מים ועד בקעת מצפה מזרחה"; והשווה בישעיה מ, ד: "והיה העקב למישור והרכסים לבקעה".

ואם נוווה לכך עכשיו מה שנאמר על צד זה, צד הים, בפס' ב: "ובשפלה ובנפות דור מים", יתברר לנו, שאין הכוונה גם כאן אלא זו: "וירדפום עד צידון רבה ועד מישור (ה) נפות מים ועד בקעת מצפה מזרחה".

מכאן למדים אנו את השם מישור הנפות, שבימי המקרא שימש לציון רצועת המישור שלרגלי תוצאות הכרמל בסביבה זו של נפות דור. ואמנם ביטאו צירוף זה, "מישור הנפות", בדיבור מזהר גם: מישורנפות, ומכאן, בהידמות ההגאים נפ (כדוגמת "יפול" במקום "ינפול" ועוד), גם מישורפות, והוא שנכתב והובן כאילו כוונתו משרפות!

לפי זה אין "משרפות", שעיקרו "מישור הנפות", זהה עם "משירפה" שעל יד ראש־הנקרה. "מישור הנפות" של "נפות דור" הוא, כידוע, הרבה יותר דרומית. ולמעשה יש לצרף את שני התחומים "עד צידון רבה (שבצפון) ועד מישור הנפות (שבדרום) מים": מן צידון ועד נפות דור מצד הים, מצד מערב, כנגד בקעת מצפה שבמזרח.

וגם הכתוב השני שביהושע יג, ו מעיד על כך, כי "משרפות" ז"א "מישור הנפות", הוא הקצה הדרומי של תחום מלכי כנען שמצד מערב, מים: "כל ישבי ההר מן הלבנון עד משרפת מים (ז"א: עד מישור הנפות מצד ים) כל צידנים אנכי אורישם מפני בני ישראל". גם מכאן יוצא, שאין לבקש מקום כזה צפונית מהר הכרמל ומעכו, בקרבת ראש־הנקרה.

ייתכן, כי דברים פשוטים אלו יפתחו פתח חדש לגבי תחום המלחמה שעל מי מרום עצמה; ועל כל פנים יש כאן תרומה להבנת הכתובים כפשוטם, בין שנמסרה לנו בהם מסורת מוסמכת ובין שיש לברר את האמת ההיסטורית על־פי מקורות נוספים.